

УДК 343.3

DOI 10.32755/sjcriminal.2020.01.014

Колб О. Г.,

доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України,
професор кафедри політології, управління та державної безпеки,
Волинський національний університет імені Лесі Українки,
м. Луцьк, Україна
ORCID: 0000-0003-1792-4739;

Дучимінська Л. М.,

начальник управління контрольно-перевірочної роботи,
Головне управління Пенсійного фонду України
у Волинській області, м. Луцьк, Україна

КОРУПЦІЯ ЯК ОДНА ІЗ ЗАГРОЗ НАЦІОНАЛЬНІЙ БЕЗПЕЦІ УКРАЇНИ

У статті з'ясовано сутність і зміст корупції як одного із найбільш суспільно небезпечних джерел, що посягають на національну безпеку України. Визначено правові прогалини, що виступають детермінантами, які породжують і обумовлюють корупцію в нормативно-правовій діяльності суб'єктів законодавчої ініціативи, виключний перелік яких закріплені у Конституції України. Виходячи з результатів проведеного аналізу з означеної проблематики розроблено науково обґрунтовані шляхи вдосконалення правового механізму з питань, що стосуються запобігання посяганням корупції на основі національної безпеки України.

Ключові слова: корупція, національна безпека, запобігання, правопорушення, суб'єкт законодавчої ініціативи, детермінанта.

Постановка проблеми. Результати вивчення практики свідчать про те, що корупція з часів незалежності України (1991 р.) по сьогодні є одним з найнебезпечніших соціально-правових явищ, яке не тільки не дозволяє створити засади правової, демократичної та соціальної держави відповідно до положень ст. 1 Конституції України, але й не дає можливості підвищити рівень захищеності у цілому основ національної безпеки. Зокрема, саме корупційні вияви (політичні, корпоративні, безпекові та інші тому подібні мотиви) призвели до втрати Україною Криму та окупації Російською Федерацією значної частини території нашої держави на Донбасі.

Як у зв'язку із цим зазначено у розділі 1 «Загальні положення» Стратегії реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015–2020 роки, судова система Ук-

раїни та суміжні правові інститути існують для захисту прав, свобод та законних інтересів юридичних осіб, інтересів держави шляхом своєчасного, ефективного і справедливого вирішення правових спорів на засадах верховенства права. При цьому серед основних чинників, які негативно впливають на ефективність судової та правоохоронної діяльності в Україні, особливе місце і роль посідають корупційні вияви, які стали наслідком малорозвинених інститутів внутрішнього та зовнішнього контролю в рамках боротьби з корупцією.

У свою чергу, в розділі 1 «Загальна частина» Національної стратегії у сфері прав людини, у цьому контексті закріплено положення про те, що затвердження цієї Стратегії зумовлено необхідністю вдосконалення діяльності держави щодо утвердження та забезпечення прав і свобод людини, вирішення системних проблем у зазначеній сфері, особливо з урахуванням факту окупації частини території нашої держави та військової агресії на Донбасі. Більше того, поряд з вирішенням цього стратегічного завдання, невідкладними є на сьогодні й зусилля щодо зміцнення національної безпеки та реформування державного управління з урахуванням наявної в ньому корупційної складової.

Таким чином, слід визнати, що в наявності складна прикладна проблема, яка потребує негайного вирішення, в тому числі й на доктринальному рівні, що й обумовило вибір теми та об'єкта цієї наукової статті.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивчення наукових, навчально-методичних та інших тому подібних видань (посібників, коментарів до законів, рекомендацій тощо) показало, що проблемами боротьби з корупцією досить активно та продуктивно займаються такі учені, як О. М. Бандурка, Ю. В. Баулін, І. Г. Богатирьов, І. В. Борисов, В. В. Голіна, Б. М. Головкін, В. К. Гришук, О. М. Джужа, І. М. Копотун, О. Є. Користін, О. М. Костенко, О. М. Литвак, О. М. Литвинов, М. І. Мельник, В. О. Навроцький, П. Л. Фріс, М. І. Хавронюк, В. І. Шакун та інші науковці.

Поряд із тим, з урахуванням сьогоднішніх соціально-політичних, воєнних, фінансово-ресурсних та інших реалій, що склались в нашій державі, розроблення проблем, що стосуються

забезпечення національної безпеки України, є актуальною і такою, що має теоретико-прикладне значення.

Мета статті. На підставі проведеного аналізу наукової літератури, нормативно-правових актів та емпіричних матеріалів розробити науково обґрунтовані шляхи вдосконалення правового механізму з питань запобігання корупції у сфері національної безпеки України.

Виклад основного матеріалу. Як свідчить практика запобігання корупції в Україні, особливо в контексті останніх рішень Конституційного Суду України [1], зазначене суспільно небезпечне явище на сьогодні є глобальною проблемою нашої держави та виступає однією із загроз національній безпеці [2, с. 36–40].

Водночас у преамбулі Закону України «Про національну безпеку України» з цього приводу зроблена ремарка (звернута увага) про те, що цей нормативно-правовий акт визначає основи та принципи національної безпеки й оборони, цілі та головні засади державної політики, що гарантуватимуть суспільству і кожному громадянину захист від загроз [3], що ніяк не співвідноситься з сьогодишніми реаліями, які склались у нашій державі.

Якщо звернутись до соціально-правової природи існування корупції в Україні, яке в тому числі є загрозою для основ національної безпеки, то можна дійти до таких логічних висновків:

1. На сьогодні жодний суб'єкт законодавчої ініціативи, що визначений у ст. 93 Конституції України (Президент України, народні депутати та Кабінет Міністрів України), не несе будь-якої юридичної відповідальності за подачу у Верховну Раду України завідомо колізійного законопроекту, який суперечить ст. 8 Основного Закону та порушує принцип верховенства закону.

Більше того, в розріз вимог ст. 103 Регламенту Верховної Ради України такі законодавчі ініціативи виносяться на розгляд її пленарного засідання навіть у випадках, коли є негативний експертний висновок щодо поданого законопроекту [4], що можна кваліфікувати як корупційне правопорушення, вчинене шляхом використання зазначених у ч. 1 ст. 3 Закону України «Про запобігання корупції» особами наданих їм службових повноважень (у цьому випадку – народними депутатами України) [2].

Зокрема, як це витікає із змісту ч. 1 ст. 1 зазначеного Закону, корупцією визнається використання особою, вказаною у ч. 1 ст. 3 цього Закону (а це всі суб'єкти законодавчої ініціативи в тому числі), наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття такої вигоди чи прийняття обіцянки/пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб або відповідно обіцянка/пропозиція чи надання неправомірної вигоди особі, зазначеній у ч. 1 ст. 3 цього Закону, або на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам з метою схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей.

При цьому вказаний склад корупції має бути, наприклад, матеріальним наслідком, тобто буде закінченим після висновку Конституційного Суду України щодо невідповідності поданого суб'єктом законодавчої ініціативи проекту закону вимогам Основного Закону України.

Такий підхід дозволить не тільки запобігти ризику збільшення кількості конституційних звернень у цей Суд, але й знизить рівень корупційних виявів, у цілому, в законотворчій діяльності.

Без сумніву, якщо не ліквідувати, нейтралізувати, блокувати зазначену детермінанту, тобто не встановити юридичну відповідальність суб'єктів законодавчої ініціативи за подання, розгляд та ухвалення законопроектів, які суперечать Конституції України, то й надалі корупція руйнуватиме визначені у законі основи національної безпеки нашої держави.

Як видається, логічним у зв'язку з цим було б доповнення ст. 89 Регламенту Верховної Ради України положенням такого змісту:

«За подання та подальше лобіювання законопроектів, що суперечать Конституції України та щодо яких є негативні експертні висновки по суті, суб'єкти законодавчої ініціативи несуть передбачену законом юридичну відповідальність.

Аналогічну відповідальність несуть і ті керівники Верховної Ради України та її комітетів, які сприяють розгляду та ухваленню таких законопроектів на сесії Верховної Ради України».

2. Всупереч закріплених на доктринальному та нормативно-правовому рівнях принципів нормотворчості [5, с. 212–214] у чинному Кримінальному кодексі (далі – КК) України грубо порушений принцип рівності перед законом, який визначений у ст. 24 Конституції України, а саме: відповідно до положень розділу IX Загальної частини КК України особи, які вчинили корупційні злочини, не можуть бути звільнені від кримінальної відповідальності.

Водночас відповідно до вимог ст. 24 Основного Закону України громадяни мають рівні конституційні права і свободи та є рівними перед законом. Більше того, не може у зв'язку з цим бути привілеїв чи обмежень за ознаками соціального походження, майнового стану та іншими ознаками.

Таке ж безглуздя, з огляду формальної логіки та змісту юридичної техніки [5, с. 216–220], зазначено й у ч. 4 ст. 74 КК України «Звільнення від покарання та його відбування». Зокрема, сьогодні на практиці вказані вище інститути кримінального права можуть бути застосовані до будь-яких категорій, винних у вчиненні злочинів осіб (убивць, гвалтівників, наркоманів та ін.), крім тих, що відносяться до «корупціонерів».

Зокрема, до основних ознак нормотворчої техніки, яких, у тому числі, мають дотримуватись Верховна Рада України та суб'єкти законотворчої ініціативи, вчені відносять такі:

а) використання цієї «техніки» має бути спрямоване на створення ясних, точних, чітких і несуперечливих нормативно-правових актів;

б) нормотворча техніка повинна включати відповідні засоби і правила;

в) вказана юридична процедура має бути заснована на знаннях і досвіді, накопичених у сфері нормотворчої діяльності [5, с. 216–217].

Крім цього, нормотворчість повинна бути спрямована на чітке виконання своїх функцій, а також її принципів, у першу чергу, принципу законності [5, с. 212–213].

Чи варто такий підхід законодавця вважати логічно обґрунтованим?

Як свідчить історична практика, у боротьбі із злочинністю, жорстокістю та ігноруванням закріплених у законі принципів апіорі (від лат. а ріогі – з попереднього) [6, с. 54] неможливо подолати будь-яке соціальне зло. Як у зв'язку з цим, зауважив В. Т. Маляренко, головна умова для покращення становища, пов'язаного з покаранням злочинців, про яку всі повинні дбати – це зміцнення держави, її владних структур, забезпечення правопорядку, розвитку економіки країни і на цій основі – добробуту людей [7, с. 39].

Якщо цей постулат застосувати до «корупціонерів», то варто не заборони щодо них вводити в КК України, а внести зміни в закони, що стосуються діяльності та правового статусу органів державної влади (народних депутатів, суддів, прокурорів та ін.), заборонивши таким особам «довіку» обіймати будь-які посади у владних структурах.

3. Навіть для пересічного громадянина, крім так званих «активістів» радикального спрямування, та, більш-менш, поважаючи себе юристів на сьогодні без рішення Конституційного Суду України зрозумілим є зміст тих законів, які грубо порушують ст. 8 Конституції України, але Верховна Рада України їх продукує без «страху» бути покараною за таке ігнорування вимог Конституції України, вчиняючи таким чином корупційні правопорушення.

До таких «спірних» та колізійних законів, зокрема, можна віднести такі із них, як: Закон України «Про очищення влади», який отримав негативну оцінку Венеціанської комісії Ради Європи, а також й інші закони (про публічне декларування отриманих доходів; про ринок землі, про «Національний банк України» тощо), які, ну аж ніяк, не співвідносяться з нормами Конституції України.

Висновки. Вихід у цій ситуації, враховуючи, що зазначена діяльність виступає у сьогоднішній реальності реальною загрозою національній безпеці України, є таким – доповнити Конституцію України спеціальним розділом (зокрема, XII-1) «Юридична відповідальність за порушення Конституції України», на чому тривалий час наполягають учені-конституціоналісти [8, с. 12–35].

Зокрема, варто у зв'язку з цим доповнити Основний Закон України ст. 153-1 «Юридична відповідальність суб'єктів законодавчої ініціативи України» та викласти її в такій редакції:

«Визначені в Конституції України суб'єкти законодавчої ініціативи несуть передбачену законом юридичну відповідальність за порушення визначеної Регламентом Верховної Ради України процедуру подання, розгляду та ухвалення розроблених ними законопроектів або за корупційні правопорушення щодо їх лобіювання у випадках, коли Конституційний Суд України визнав своїм рішенням їх невідповідність Конституції України».

Список використаних джерел

1. Рішення Конституційного Суду України від 27 жовтня 2020 року № 13-р/2020 у справі за конституційним поданням 47 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положенням Закону України «Про запобігання корупції», Кримінального кодексу України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/na13d710-20#Text> (дата звернення: 10.04.2020).

2. Запобігання корупції: підручник / Б. М. Головкін, О. Г. Колб, В. Ф. Оболенцев та ін.; за заг. ред. Б. М. Головкіна. Харків: Право, 2019. 296 с.

3. Про національну безпеку України: Закон України від 21 червня 2018 р. № 2469-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2018. № 31. Ст. 241.

4. Про регламент Верховної Ради України: Закон України від 10 лютого 2010 р. № 1861-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2010. № 14–15, № 16–17. Ст. 133.

5. Теорія держави і права: підруч. для студ. юрид. вищ. навч. закл. / О. В. Петришин, С. П. Погребняк, В. С. Смородинський та ін.; за ред. О. В. Петришина. Харків: Право, 2014. 368 с.

6. Булыко А. Н. Большой словарь иностранных слов. 35 тысяч слов. Изд. 3-е, испр., перераб. Москва: Мартин, 2010. 704 с.

7. Маляренко В. Т. Про соціальну зумовленість і справедливість покарання. *Вісник Верховного Суду України*. 2002. № 3 (31). С. 31–39.

8. Скрипнюк О. В. Сучасна конституційно-правова доктрина України. *Правова доктрина України: у 5 т.* Харків: Право, 2013. Т. 2: *Публічно-правова доктрина України* / Ю. П. Битяк, Ю. Г. Барабаш, М. П. Кучерявенко та ін.; за заг. ред. Ю. П. Битяка. С. 12–35.

Kolb O. H.,

Doctor of Sciences (Law), Professor, Honored Lawyer of Ukraine,
Professor of the Department of Political Science,
Management and State Security,
Lesya Ukrainka Volyn National University, Lutsk, Ukraine
ORCID: 0000-0003-1792-4739;

Duchyminska L. M.,

Head of the Department of Control and Verification Work,
Main Department of Pension Fund
of Ukraine in Volyn region, Lutsk, Ukraine

CORRUPTION AS ONE OF THE THREATS TO THE NATIONAL SECURITY OF UKRAINE

The results of studying practice show that corruption is one of the most dangerous socio-legal phenomena since the independence of Ukraine (1991) till this day. It not only does not allow to create the foundations of a legal, democratic and social state in accordance with Article 1 of the Constitution of Ukraine, but also does not allow to increase the level of protection of the foundations of national security in general. In particular, there were exactly corrupt practices (political, corporate, security and other similar motives) that led to Ukraine's loss of the Crimea and the Russian Federation's occupation of much of our state's territory in Donbas.

In this regard, as it is stated in Section 1 "General Provisions" of the Strategy for Reforming Judiciary, Judicature and Related Legal Institutions for 2015-2020, the judicial system of Ukraine and related legal institutions exist in order to protect the rights, freedoms and legitimate interests of legal entities, state's interests through the timely, effective and equitable resolution of legal disputes on the basis of the rule of law. At the same time, among the main factors that negatively affect the efficiency of judicial and law enforcement activities in Ukraine, a special place and role is occupied by corrupt practices, which became consequences of underdeveloped institutions of internal and external control in the fight against corruption.

In turn, in Section 1 "General Part" of the National Strategy in the field of human rights, in this context, the provision that the approval of this Strategy is predetermined by the need to improve the state to promote and ensure human rights and freedoms, solving systemic problems in this area, especially taking into account the fact of occupation of the part of the territory of our state and military aggression in Donbass. Moreover, along with the solution of this strategic task, efforts to strengthen national security and reform the public administration, taking into account the existing corruption component, are urgent today.

Thus, it should be recognized that there is a complex applied problem that needs to be addressed immediately, including at the doctrinal level, which led to the choice of topic and object of this scientific article.

Key words: *corruption; national security; prevention; offense; the subject of legislative initiative; legal gap; legal conflict; determinant.*

References

1. Ukraine (2020), Decision of the Constitutional Court of Ukraine dated October 27, 2020 No 13-p/2020 in the case on constitutional submission of 47 people's deputies of Ukraine regarding compliance with the Constitution of Ukraine (constitutionality) by a separate provision of the Law of Ukraine "On Corruption Prevention", the Criminal Code of Ukraine, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/na13d710-20#Text> (accessed 7 January 2022).

2. Holovkin, B. M., Kolb, O. H. and Obolentsev, V. F. etc. (2019), *Corruption Prevention: textbook*, Pravo, Kharkiv, 296 p.

3. Ukraine (2018), "On National Security of Ukraine": Law of Ukraine dated June 21, 2018, No. 2469-VIII, *Information of the Verkhovna Rada of Ukraine*, No. 31, Article 241, Kyiv.

4. Ukraine (2010), "On Regulation of the Verkhovna Rada of Ukraine": Law of Ukraine dated February 10, 2010, *Information of the Verkhovna Rada of Ukraine*, No. 14–15, No. 16–17, Article 133, Kyiv.

5. Petryshyn, O. V., Pohrebniak, S. P. and Smorodynskyi, V. S. (2014), *State and Law Theory: textbook*, Pravo, Kharkiv, 368 p.

6. Bulyko, A. N. (2010), *Large Dictionary of Foreign Words*, the 3-rd issue, Martin, Moscow, 704 p.

7. Maliarenko, V. T. (2002), "On social predetermination and justice of punishment", *Bulletin of the Supreme Court of Ukraine*, No. 3 (31), pp. 31–39.

8. Skrypniuk, O. V. (2013), "Modern constitutional and legal doctrine of Ukraine", *Legal doctrine of Ukraine: in 5 volumes*, Vol. 2: *Public-legal doctrine of Ukraine*, Pravo, Kharkiv, pp. 12–35.